

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

ΤΗΡΗΣΗΣ

ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ

μουσειολογία 1

αποθήκευση / ασφάλεια και προστασία / συντήρηση / τεκμηρίωση / χειρισμός

Τέση Αξιώτη-Σαλή

Αρχιτέκτων-Αρχαιολόγος, Καθηγήτρια Μουσειολογίας

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ	10
ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗΣ	11
1. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	12
2. ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΑΠΟΘΗΚΩΝ	15
3. ΚΛΙΜΑΤΙΣΜΟΣ	16
4. ΦΩΤΙΣΜΟΣ	18
5. ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗΣ - ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ	20
6. ΟΔΗΓΙΕΣ ΤΗΡΗΣΗΣ ΑΠΟΘΗΚΗΣ	28
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	33
2. ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ	39
1. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΗΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ	41
2. Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ	43
ΟΡΙΣΜΟΙ	43
ΑΡΘΡΟ 1	43
ΑΡΘΡΟ 2	44
ΑΡΘΡΟ 3	44
ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ	44
ΑΡΘΡΟ 4	44
ΑΡΘΡΟ 5	44
ΑΡΘΡΟ 6	44
ΑΡΘΡΟ 7	45
ΑΡΘΡΟ 8	45
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	45
ΑΡΘΡΟ 9	45
ΑΡΘΡΟ 10	45
ΑΡΘΡΟ 11	46
ΑΡΘΡΟ 12	46

ΑΡΘΡΟ 13	46
ΜΝΗΜΕΙΑΚΑ ΣΥΝΟΛΑ	46
ΑΡΘΡΟ 14	46
ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ	47
ΑΡΘΡΟ 15	47
ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ	47
ΑΡΘΡΟ 16	47
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	49
3. ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ	53
1. ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΧΕΙΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ	
ΚΑΤΑ ΤΗ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗ ΤΟΥΣ	55
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	63
4. Η ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΚΑΙ	
ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ	65
1. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ	
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ	67
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	77
5. ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ	
ΣΥΛΛΟΓΩΝ	81
ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	
ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ	83
1. ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	83
2. ΠΥΡΟΣΒΕΣΤΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΚΑΙ	
ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ	84
3. ΠΡΟΒΛΕΨΗ ΕΝΑΝΤΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ	88
4. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΝΤΙΣΕΙΣΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	88
Α) Εξοπλισμός μουσείων	89
Β) Στήριξη εκθεμάτων	91
Γ) Ελαστικά εφόδρανα	98
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	99
6. ΤΗΡΗΣΗ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ	103
ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΡΗΣΗΣ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ	
ΣΥΛΛΟΓΩΝ	105
1. ΓΕΝΙΚΑ	105

2. ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ	107
3. ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ	109
I. Αποθήκευση	110
II. Τεζμηρίωση	111
III. Συντήρηση	112
IV. Κοινωνική αντίληψη	114
4. ΤΗΡΗΣΗ ΣΥΛΛΟΓΩΝ	115
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	131
7. ΕΤΟΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ	139
ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΕΤΟΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ	
1. ΓΕΝΙΚΗ ΕΤΟΙΜΟΤΗΤΑ ΕΝΑΝΤΙ	
ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ	141
Α. Άμεσα μέτρα	144
Β. Μέτρα προ της έκτατης ανάγκης	146
Γ. Μέτρα κατά τη διάρκεια της έκτατης ανάγκης	150
2. ΕΙΔΙΚΗ ΕΤΟΙΜΟΤΗΤΑ ΕΝΑΝΤΙ ΣΕΙΣΜΟΥ ΚΑΙ	
ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	151
α. Σύστημα Προστασίας	151
β. Χρονοδιάγραμμα Επεμβάσεων	153
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	157
8. ΑΚΟΥΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ	159
ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΑΚΟΥΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	
ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ	161
I. Πατώματα	162
II. Ταβάνι	163
III. Ψευδοροφές	165
IV. Τοίχοι	167
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	169
9. ΔΙΑΒΡΩΣΗ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ	171
ΒΑΣΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΒΡΩΣΗΣ ΤΩΝ	
ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ	173
I. Η σχετική υγρασία	175
II. Ο φωτισμός	175
III. Η θερμοκρασία	176
IV. Οι ταλαντώσεις	179

V. Οι αέριοι ρύποι	180
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	181
10. ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ	185
ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ	187
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	197
ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΝΟΜΟΘΕΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ	203

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗΣ

Το είδος και, κυρίως, το επίπεδο της αποθήκευσης που παρέχεται σε ένα μουσειακό αντικείμενο είναι αυτό που προδιαγράφει και τη μελλοντική διάρκεια ζωής του. Η επιμελημένη και δαπανηρή αγωγή συντήρησης θα έχει πολύ λίγη αξία, εάν το αντικείμενο, μετά τη συντήρησή του, καταλήξει σε ένα ακατάλληλο περιβάλλον. Επομένως, το πρώτο πράγμα για το οποίο θα πρέπει κανείς να μεριμνήσει στα πλαίσια της τήρησης των μουσειακών συλλογών είναι η σωστή αποθήκευσή τους. Γενικώς, αποθηκεύονται τα μουσειακά αντικείμενα που δεν εκτίθενται στη μόνιμη έκθεση. Νέα αποκτήματα, αντικείμενα που είναι σε προσωρινή απόσυρση για συντήρηση ή έρευνα, διπλά αντικείμενα, αντικείμενα που δεν πρόκειται να εκτεθούν ποτέ, είτε λόγω μικρού ενδιαφέροντος είτε λόγω κακής φυσικής κατάστασης κλπ., χρειάζονται αποθηκευτικούς χώρους, οι οποίοι πολλές φορές θα πρέπει να είναι περισσότεροι του ενός. Και τούτο, διότι εκτός της γενικής αποθήκης, αναλόγως της οργάνωσης του κάθε μουσείου, καθώς και του είδους του αντικειμένου που φιλοξενείται, συνήθως απαιτούνται και επιμέρους αποθηκευτικοί χώροι ορισμένων τμημάτων, όπως αποθήκες συντηρητηών κλπ. Σε οποιαδήποτε πάντως περίπτωση, οι ακολουθούμενες αρχές αποθήκευσης παραμένουν οι ίδιες.

Η αντοχή στο χρόνο ενός μουσειακού αντικειμένου εξαρτάται, κατά βάση, από τρεις παράγοντες: i) τα υλικά και τις τεχνικές που εφαρμόστηκαν για την κατασκευή του, ii) το είδος και το επίπεδο των επεμβάσεων που του έγιναν στην πορεία και iii) το περιβάλλον στο οποίο εκτίθεται κατά τη διάρκεια της ζωής του. Όσον αφορά στο πρώτο εκ των τριών και, κατά περίπτωση, και στο δεύτερο, η ευθύνη δεν βαρύνει τους τελευταίους κτήτορές του. Για τις συνθήκες όμως του περιβάλλοντος στο οποίο εν τέλει εκτίθεται ένα μουσειακό αντικείμενο και που,

σε μεγάλο βαθμό, καθορίζουν το χρόνο ζωής του, την ευθύνη τη φέρουν αμέριση και οι αρμόδιοι των μουσείων και οι επιλογές τους.

Βέβαια, τόσο ο εκθεσιακός όσο και οι λοιποί μουσειακοί χώροι εγκυμονούν πολλές φορές κινδύνους για τα φιλοξενούμενα αντικείμενα, κανείς όμως δεν φθάνει σε επικινδυνότητα τους αποθηκευτικούς. Γι' αυτό, εκεί πρέπει να δίδεται ιδιαίτερη προσοχή. Είναι δεδομένο ότι πολλά μπορούν είτε να προβλεφθούν είτε να αποφευχθούν στα πλαίσια του ελέγχου του περιβάλλοντος των αποθηκευτικών, κυρίως, χώρων ενός μουσείου.

Όλοι οι λοιποί χώροι ευφραδίζονται και ευκολότερα και συχνότερα, σε αντίθεση με τις αποθήκες και των μεγαλύτερων ακόμη μουσείων, που πολύ απέχουν από το να είναι ιδανικές. Ιδανικοί αποθηκευτικοί χώροι θεωρούνται εκείνοι που διαθέτουν σύγχρονα και ρυθμισμένα σύμφωνα με το είδος του αποθηκευόμενου αντικειμένου κλιματιστικά μηχανήματα, ρυθμιστές σχετικής υγρασίας και θερμοκρασίας, καθώς και ανιχνευτές έναντι κλοπής, φωτιάς κλπ. Ανάλογο επίσης με το αποθηκευόμενο μουσειακό είδος πρέπει να είναι και το σύστημα οργάνωσης των χώρων αυτών. Οποιοδήποτε όμως κι αν είναι το σύστημα αυτό, οι χώροι, τα εξαρτήματα και οι εν γένει αποθηκευτικές μονάδες πρέπει να ακολουθούν τις διεθνείς προδιαγραφές και οδηγίες, όπου υπάρχουν τέτοιες.

Γενικώς, στο χώρο της αποθήκης επιτρέπεται η πρόσβαση συγκεκριμένων ατόμων από το προσωπικό, και μάλιστα ποτέ κατά μόνας. Ο κανόνας αυτός σε μια σωστά οργανωμένη αποθήκη θα πρέπει να τηρείται απαρεγκλίτως, όπως απαρεγκλίτως πρέπει να ακολουθούνται και οι προδιαγραφές, όταν υπάρχουν.

1. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Το κατ' αρχήν δεδομένο πάνω στο οποίο πρέπει να στηρίζεται ο σχεδιασμός ενός αποθηκευτικού χώρου είναι το είδος των μουσειακών συλλογών που φιλοξενεί. Όπως είναι φυσικό, άλλο είδος αποθήκευσης πρέπει να τηρείται π.χ. σε μια πινακοθήκη και άλλο σε ένα εθνογραφικό μουσείο, αν και, στις πλείστες των περιπτώσεων, το φιλοξενούμενο δείγμα είναι σύμμικτο, και έτσι το πρόβλημα περιπλέκεται.

Γενικώς, οι παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά το γενικότερο σχεδιασμό είναι: το περιβάλλον και οι συνθήκες του (μόλυνση της ατμόσφαιρας, φωτισμός, συνθήκες υγρασίας και θερμοκρασίας), ο βιολογικός παράγοντας (μικροοργανισμοί, έντομα, τρωκτικά), ο ανθρώπινος παράγοντας (φθορές κατά τη χρήση, ατυχείς επεμβάσεις πάνω στα αντικείμενα, κακή αποθήκευση), οι φυσικές καταστροφές (σεισμός, φωτιά, πλημμύρα) κ.λπ.

Εν προκειμένω, ιδανική λύση θα αποτελούσε η αυτοματοποίηση του περιβαλλοντικού ελέγχου. Αυτοματοποίηση του μουσειακού χώρου στα λεγόμενα “έξυπνα κτήρια” (Smart buildings) σημαίνει ότι με ηλεκτρικό-ψηφιακό εξοπλισμό στο κτήριο του μουσείου έχει εξασφαλισθεί η τηλεπικοινωνία του, ο αυτόματος φωτισμός του, ο έλεγχος της θερμοκρασίας και της υγρασίας, καθώς και η λειτουργία των διαφόρων συστημάτων του (συναγερμού, πυροπροστασίας) κλπ.

Ένας άλλος καθοριστικός παράγοντας για το σχεδιασμό των αποθηκευτικών χώρων είναι η ταξινόμηση των μουσειακών αντικειμένων. Στις αποθήκες δε εφαρμόζονται διάφορα συστήματα ταξινόμησης, είτε κατά μέγεθος (προβληματική μέθοδος) είτε αναλόγως με την ύλη (ύφασμα, χαρτί, κ.α.) είτε αναλόγως με τη λειτουργία τους (αντικείμενα ναυτικής ή εκκλησιαστικής τέχνης κλπ.) είτε, τέλος, με βάση ένα μεικτό σύστημα. Φεφ’ ειπείν, στην τελευταία περίπτωση είναι δυνατό να τακτοποιούμε μεν σύμφωνα με την ύλη, αλλά με διάφορες περαιτέρω υποδιαίρεσεις κ.ο.κ.

Στο εσωτερικό, εξάλλου, καθεμιάς από τις δημιουργούμενες αυτές κατηγορίες, ενδεχομένως χωρεί και επιμέρους ταξινόμηση (π.χ. σύμφωνα με τη γεωγραφική προέλευση ή κατά καλλιτέχνη κλπ.), προκειμένου να μπορούμε να ανακαλούμε και να διαχειριζόμαστε ευκολότερα τα μουσειακά αντικείμενα.

Εν πάση περιπτώσει, στη φάση διάρθρωσης του κτηριολογικού προγράμματος της αποθήκης είναι σημαντικό να υπάρξει μια όσο το δυνατόν πληρέστερη εικόνα των συγκεκριμένων απαιτήσεων από πλευράς των προς αποθήκευση αντικειμένων. Γι’ αυτό, εκτός από τα επιμέρους δελτία των μουσειακών αντικειμένων, είναι απαραίτητος και ένας συνολικός κατάλογος με όσο το δυνατόν λεπτομερέστερη καταλογογράφηση σχετικά με τον τύπο, τις διαστάσεις, τα υλικά, την παλαιότητα, την αριτιότητά τους κ.λπ. Η ύπαρξη μητρώου και η άμεση

συμπλήρωσή του, όπου δεν υπάρχει πλήρες, είναι βέβαια το πρώτο βήμα. Το ίδιο το μητρώο, καθώς και η ύπαρξη αριθμού μητρώου πάνω σε ένα μουσειακό αντικείμενο, έχουν την ίδια αξία και χρησιμότητα που έχει το διαβατήριο ή ο αριθμός ταυτότητας για έναν άνθρωπο. Χωρίς αυτά δεν υφίσταται, είναι άφαντος.

Στη φάση της οργάνωσης των αποθηκών τίθενται τα θεμέλια της μελλοντικής “υγείας” των μουσειακών συλλογών. Η αποθήκευση, γενικώς, χωρίζεται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, κλειστού και ανοικτού τύπου. Ο κλειστός τύπος αποθήκευσης είναι σχεδιασμένος εξασφαλίζοντας για αυτή τη χρήση και, βεβαίως, διαθέτει τον κατάλληλο εξοπλισμό. Τα μουσειακά αντικείμενα δε είναι ταξινομημένα με το ανάλογο σύστημα, προκειμένου να ανακαλούνται εύκολα. Ο ανοικτός τύπος αποθήκευσης (open storage, visible storage κλπ.), που συνεξετάζεται με το θέμα της έκθεσης των συλλογών, είναι σχετικά καινούριος και εντάσσεται στα πλαίσια εκδημοκρατισμού των μουσείων.

Κατά τη διάρκεια της συγκρότησης του κτηριολογικού προγράμματος των αποθηκών, θα πρέπει να γίνονται προβλέψεις τολμηρές και να λαμβάνεται πρόνοια για τη μελλοντική τύχη, χρήση και επέκταση των μουσειακών συλλογών. Έχοντας τα απαιτούμενα εφόδια και πληροφορίες, ο επιφορτισμένος με την οργάνωση μιας αποθήκης μπορεί ευκολότερα να προσδιορίσει τις απαιτήσεις του διοργανούμενου αποθηκευτικού χώρου σε έκταση και όγκο, καθώς και σε είδος και υλικό, από πλευράς γενικότερου εξοπλισμού του (ράφια, ντουλάπια, βιτρίνες, πάγκοι, containers κλπ.).

Το ίδιο συμβαίνει και σ’ ότι αφορά τα διάφορα απαιτούμενα κανάλια σωληνώσεων, παροχών και εγκαταστάσεων, καθώς επίσης και ως προς την πρόβλεψη επεκτατότητας κλπ.

Εξάλλου, μια άριστα καταλογογράφηση θα μπορούσε να αξιοποιηθεί πολλαπλώς για επιστημονικούς και ερευνητικούς σκοπούς από τα αντίστοιχα τμήματα του μουσείου, συμβάλλοντας έτσι στη γενικότερη ποιότητα του παραγομένου αποτελέσματος. Κι ακόμη, ένα εμπειριστωμένο ευρετήριο, που θα έδινε ασφαλείς πληροφορίες για τον τύπο, το μέγεθος, το υλικό, τη χρονολόγηση κλπ. κάθε αντικειμένου, αποτελεί ένα πολύ σημαντικό εργαλείο δουλειάς για πλήθος επιστημόνων και ερευνητών και σχετίζεται άμεσα με τη σωστή αποθηκευτική πολιτική ενός μουσείου. Σήμερα μάλιστα, με την υψηλή τεχνολογία στη

μηχανοργάνωση των αρχείων, οι προοπτικές είναι εξαιρετικά ελκυστικές από κάθε άποψη.

Άλλες παράμετροι που, επίσης, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σ' αυτή τη φάση του προγραμματισμού είναι: α) η συχνότητα μετακίνησης των μουσειακών αντικειμένων από και προς τις αποθήκες. Η παράμετρος αυτή συνδέεται στενά με την πολιτική της διεύθυνσης τη σχετική με τα δάνεια, τις περιοδικές εκθέσεις, αλλά και τη συχνότητα ανανέωσης των αντικειμένων στη μόνιμη έκθεση. Κι ακόμη, β) ο γενικός προσανατολισμός στον προγραμματισμό του μουσείου. Η παράμετρος αυτή σχετίζεται με τη φιλοξενία ή μη εντός του μουσειακού χώρου και άλλων δραστηριοτήτων πλην της εκθέσεως, όπως είναι η έρευνα, οι εκπαιδευτικές εκδηλώσεις κλπ., γ) η ποσότητα των απαιτούμενων συντήρησης τμημάτων μουσειακών αντικειμένων, για τα οποία δεν μπορεί να υπολογισθεί ο τελικός αριθμός πλήρων έργων (π.χ. στην περίπτωση ενός αρχαιολογικού μουσείου με μεγάλες ποσότητες μη συντηρημένων οστράκων) και δ) οι προθέσεις και το καταστατικό του μουσείου από άποψη γενικότερης πολιτικής, ως προς την απόκτηση νέων αντικειμένων κ.ο.κ.

Το οργανόγραμμα, καθώς και το κτηριολογικό πρόγραμμα των αποθηκών και των υπολοίπων συναφών χώρων, πρέπει να συγκροτείται από έμπειρους επιστήμονες, που θα έχουν στη διάθεσή τους όλα τα απαιτούμενα στοιχεία.

2. ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΑΠΟΘΗΚΩΝ

Βασική απαίτηση των αποθηκών αποτελεί η κατά το δυνατόν αποφυγή επαφής τους με εξωτερικούς χώρους. Η χωροθέτησή τους σε κεντρικό εσωτερικό σημείο του όλου συγκροτήματος είναι επιθυμητή. Και τούτο, διότι έτσι: α) διευκολύνεται η εύκολη προσβασιμότητα από τους υπόλοιπους χώρους προς τους αποθηκευτικούς. Το στοιχείο αυτό είναι σημαντικό, διότι περιορίζει τους κινδύνους που συνεπάγονται για τα μουσειακά αντικείμενα οι μετακινήσεις. Τούτο συμβαίνει, διότι υπάρχει μείωση και στο μήκος των διαδρομών από και προς άλλους χώρους, καθώς και στο χρόνο έκθεσης των αντικειμένων στους κινδύνους των μετακινήσεων. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται οικονομία

χρημάτων, καθώς και οικονομία χρόνου για το προσωπικό των διαφόρων άλλων τμημάτων (επιμελητές, αρχιτεκτονικούς, ερευνητές, συντηρητές κλπ.), β) επιτυγχάνεται η τήρηση απόστασης των μουσειακών αντικειμένων από βλαπτικούς εξωτερικούς παράγοντες, όπως είναι η υγρασία των εξωτερικών τοίχων, οι συστολοδιαστολές λόγω θερμοκρασιακών μεταβολών, το ηλιακό φως κλπ. Κι ακόμη, η επίτευξη υψηλού βαθμού ασφαλείας για τα αντικείμενα γίνεται ευκολότερη και απαιτεί πολύ λιγότερο κόστος. Δεδομένων όλων αυτών των πλεονεκτημάτων, καθώς και του γεγονότος ότι ο εσωτερικός σκοτεινός χώρος δεν προσφέρεται για πολλές άλλες χρήσεις, θα πίστευε κανείς ότι το πρόβλημα των αποθηκευτικών χώρων των μουσείων είναι λυμένο. Πράγματι, αυτό συμβαίνει στα εξασχής οικοδομούμενα κτήρια. Ο κύριος όμως όγκος των μουσείων στεγάζεται, παγκοσμίως, σε κτήρια που έχουν απλώς υποστεί αλλαγή χρήσης. Επομένως, το πρόβλημα παραμένει οξύ και δυσεπίλυτο. Δυστυχώς, οι κατά παράδοση διατιθέμενοι για αποθήκευση χώροι στα υφιστάμενα κτήρια είναι τα υπόγεια και οι σοφίτες, δηλαδή οι χειρότεροι από άποψη περιβάλλοντος χώροι, καθότι είναι εκείνοι που εκτίθενται στους ιδιαίτερος απειλητικούς εξωτερικούς παράγοντες της υγρασίας, της θερμοκρασίας και του φωτός. Κι αφού έτσι έχουν τα πράγματα ούτως ή άλλως, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στην επισήμανση και επίλυση αυτών των προβλημάτων, ήδη από τη φάση του προγραμματισμού των επεμβάσεων, τη φάση της συγκρότησης του οργανογράμματος και της διάφθοσης του συνακόλουθου κτηριολογικού προγράμματος ή του προγράμματος επεμβάσεων.

3. ΚΛΙΜΑΤΙΣΜΟΣ

Ο σχεδιασμός των αποθηκευτικών χώρων πρέπει να είναι τέτοιος, που να παρέχει στα μουσειακά αντικείμενα προστασία από εξωγενείς παράγοντες. Απτόμετες αλλαγές θερμοκρασίας και υψηλοί δείκτες υγρασίας είναι καταστροφικοί, ιδιαίτερος για οργανικής φύσεως υλικά, όπως ξύλα, ύφασμα κλπ., λόγω της αυξομείωσης των διαστάσεών τους. Γενικώς, θεωρείται αποδεκτή για μουσειακούς χώρους θερμοκρασία 18-21ο C, σχετική υγρασία 47%-55% RH και, προς αποφυγή ταλαντώσεων, επίπεδα θορύβων 35-45DB. Η σταθερότητα των περιβαλλοντικών συνθηκών είναι μια βασική παράμετρος μακροβιότητας των μουσειακών συλλογών.

Το να στοχεύει κανείς σε ιδανικές συνθήκες περιβάλλοντος είναι ιδιαίτερος δαπανηρό και μάλλον ανεδαφικό. Το ιδεατό σχήμα ενός κεντρικού συστήματος όπου ο εισερχόμενος αέρας, πριν διοχετευθεί στις αποθήκες, θα υπεβάλλετο σε απόλυτο φιλτράρισμα και ρύθμιση της υγρασίας και της θερμοκρασίας, συνήθως παραμένει στις καλές προθέσεις. Μόνο τα μεγάλα μεγέθους και αντίστοιχου προϋπολογισμού δαπανών ιδρύματα, όπως π.χ. το Smithsonian Institution, μπορούν να αντεπεξέλθουν σε τέτοιες απαιτήσεις. Ενθαρρυντικό παράδειγμα, αν και όχι τέτοιων προδιαγραφών, είναι το καινούριο μουσείο Αιανής Κοζάνης στην Ελλάδα.

Αναλόγως με τα διατιθέμενα οικονομικά κάθε μουσείου, επιλέγονται διάφορες εναλλακτικές λύσεις ελέγχου του περιβάλλοντος, κυρίως τοπικού χαρακτήρα. Κλιματιστικά (air conditioners) χρησιμοποιούνται ευρέως, τα οποία ως ένα σημείο, εκτός από τη ρύθμιση της θερμοκρασίας, καθαρίζουν και την ατμόσφαιρα στοιχειωδώς από τα αιωρούμενα σωματίδια. Συνήθης είναι πλέον και η χρήση φίλτρων ενεργού άνθρακος, για την απαλλαγή της ατμόσφαιρας από ρυπαντές, συγχρόνως με τη στοιχειώδη ρύθμιση της υγρασίας και την παράλληλη χρήση υλικών απορρόφησης της υγρασίας (π.χ. silicagel). Συνήθη όργανα μέτρησης αποτελούν ο θερμοϋδρογράφος, το ψυχρόμετρο, το θερμοϋγρόμετρο και το φωτόμετρο. Επίσης, αναλόγως με τις κλιματολογικές συνθήκες, χρησιμοποιούνται υγραντές ή αφυγραντές, σε συνδυασμό με ψυκτικά ή θερμαντικά μηχανήματα. Όλα δε τα εναλλακτικά οικοδομικά υλικά επικάλυψης των εσωτερικών επιφανειών πρέπει να επιλέγονται με ιδιότητες τέτοιες, που να απορροφούν, ήτοι να απομακρύνουν από το αντικείμενο την υγρασία και να απωθούν τη σκόνη. Στην έσχατη, τέλος, των περιπτώσεων, εάν διαπιστωθεί ότι οι πόροι απέλιπαν εντελώς, πρέπει να ληφθεί πρόνοια, ώστε να κλεισθούν ερμητικά όσο περισσότερα ανοίγματα γίνεται, ενώ, για όσα δεν είναι αυτό δυνατό, θα πρέπει εκεί να κρεμαστούν βαριά σκούρα παραπετάσματα. Η όλη προσπάθεια κατατείνει στο να εμποδιστεί με κάθε μέσο η καθ' οιονδήποτε τρόπο ανάμειξη και επικοινωνία του εσωτερικού με το εξωτερικό περιβάλλον.

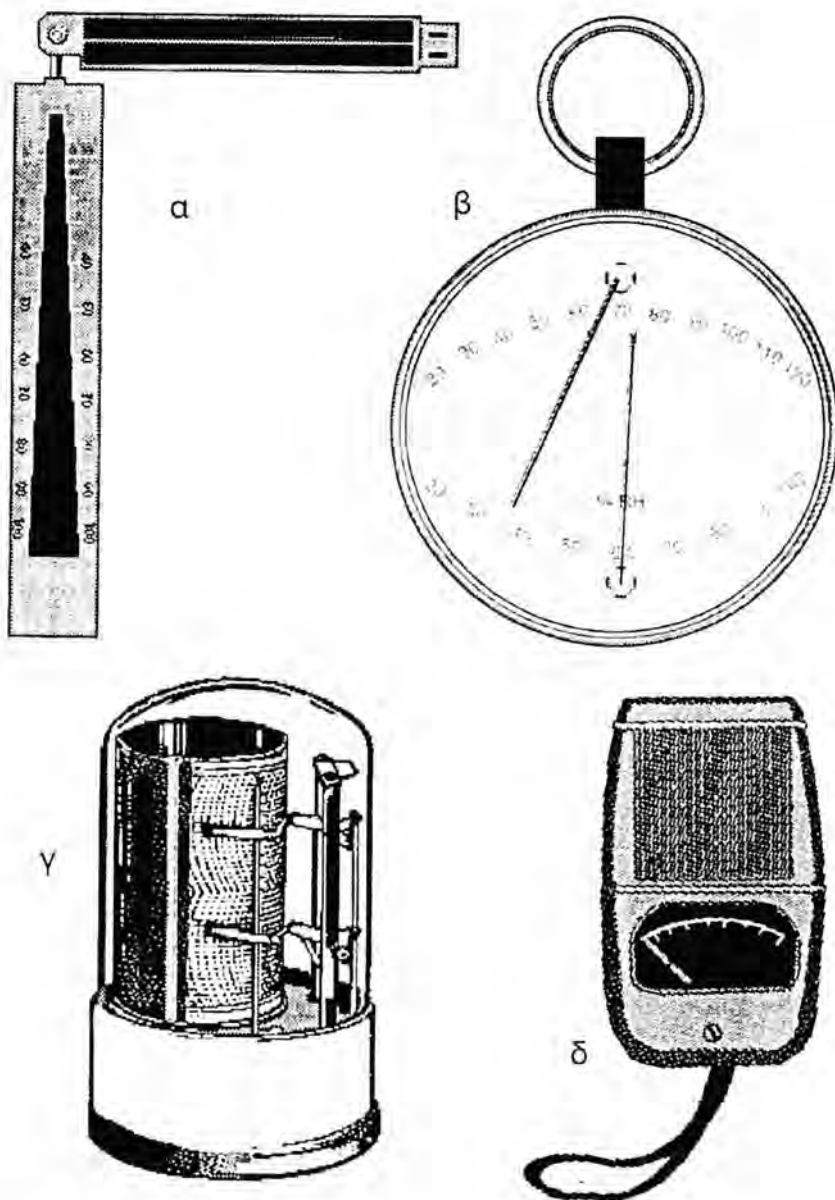
Γενικό κανόνα, πάντως, για όλα τα παραπάνω συστήματα αποτελεί η τακτική συντήρησής τους, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η συνεχής λειτουργία. Η ενδεχόμενη διακοπή λειτουργίας τους εγκυμονεί, πολ-

λές φορές, θανάσιμους κινδύνους, προερχομένους από μη αναστρέψιμες βλάβες για τις φυλασσόμενες συλλογές. Κι ακόμη, η τακτική επιθεώρηση των φυλασσόμενων αντικειμένων είναι απαραίτητη, προκειμένου να επαληθεύεται η αποτελεσματικότητα των οιοιωνδήποτε ληφθέντων μέτρων και προφυλάξεων. Βασικότερη προϋπόθεση διάρκειας των μουσειακών συλλογών αποτελεί το σταθερό και ελεγχόμενο άμεσο περιβάλλον τους.

4. ΦΩΤΙΣΜΟΣ

Ο φωτισμός των αποθηκών, αλλά και των μουσειακών χώρων εν γένει, είναι ένα εξαιρετικής προτεραιότητας θέμα, που χρήζει ειδικής μελέτης για κάθε μουσείο, αναλόγως με το είδος των εκθεμάτων που αυτό φιλοξενεί.

Γενικώς το φως, είτε του ορατού φάσματος είτε του μη ορατού, είναι βλαπτικό για τα πλείστα των μουσειακών αντικειμένων. Η ένταση και το επίπεδο φωτισμού, καθώς και η ποιότητά του, αποτελεί αντικείμενο συστηματικής έρευνας στα μουσεία. Το μήκος κύματος του φωτός, η υπεριώδης μικρού μήκους ή η υπέρυθη μεγάλου κύματος ακτινοβολία επίσης παίζουν καθοριστικό ρόλο και πρέπει να ελέγχονται στις προδιαγραφές των διαφόρων φωτιστικών. Ιδιαίτερος το υπεριώδες (UV) τμήμα του φάσματος είναι καταστροφικό για πολλά υλικά. Αυτό το φάσμα υπάρχει στο φως του ήλιου, αλλά, κατά περίπτωση, εκλύεται και από άλλες πηγές. Τα απαιτούμενα επίπεδα φωτισμού κυμαίνονται γενικώς από 50 lux, για τα ιδιαίτερος ευαίσθητα μουσειακά αντικείμενα, που κυρίως είναι τα οργανικής σύνθεσης, όπως χαρτιά, υφάσματα, υδροχρώματα κλπ., και φθάνει τα 150-200 lux, για τα λιγότερο ευαίσθητα, όπως ελαιογραφίες κλπ. Υψηλά επίπεδα φωτισμού επιτρέπονται υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και πάντοτε για μικρά χρονικά διαστήματα. Εκείνο που πρέπει να αποκλείεται με μεγάλη επιμέλεια και με κάθε τρόπο είναι το ηλιακό φως. Όμως, και τα φωτιστικά φθορίου, καθώς επίσης και οι λαμπτήρες βολφραμίου και αλογόνου πρέπει να καλύπτονται με ειδικά φίλτρα απορρόφησης των υπεριωδών ακτίνων που εκπέμπουν. Τα φίλτρα είναι απαραίτητα, κυρίως εάν συνιστούν τον κύριο φωτισμό του χώ-

Συσκευές έλέγχου περιβάλλοντος

α) Ψυθόμετρο

β) Θερμοϋγρόμετρο

γ) Υγροθερμογόαφος

δ) Φωτόμετρο

ρου. Και βέβαια, η χρήση φωτισμού θα πρέπει να γίνεται με μέτρο και όπου και όταν είναι απαραίτητο.

Κατά βάση, θα πρέπει να επιλέγεται ψυχρός φωτισμός στις αποθήκες, διότι οι λάμπες πυρακτώσεως, που δημιουργούν θερμοκρασιακές διακυμάνσεις, επηρεάζουν τη σχετική υγρασία και προσελκύουν τα λεγόμενα θερμοτακτικά έντομα. Τα φώτα πρέπει απαραίτητως να βρίσκονται σε ικανή απόσταση από τα αντικείμενα για λόγους πυρασφάλειας, και βέβαια να λαμβάνεται πρόνοια, ώστε να σβήνουν, όταν δεν χρειάζονται, για όλους τους ανωτέρω λόγους και για έναν ακόμη, την αποθάρρυνση της συγκέντρωσης των φωτοτακτικών εντόμων, που επιβαρύνουν αισθητά το περιβάλλον. Ακόμη και τα λεγόμενα “φώτα κινδύνου” πρέπει να τοποθετούνται αρκετά μακριά από την περιοχή των φωτοευαίσθητων μουσειακών αντικειμένων. Ο φωτισμός, τέλος, είναι ένα θέμα που συνήθως συνεξετάζεται με τη διευθέτηση των εκθεσιακών χώρων, στα πλαίσια της διοργάνωσης μιας έκθεσης.

Όσα ελέχθησαν έως τώρα είναι γενικής φύσεως παρατηρήσεις. Κάθε μουσείο και κάθε χώρος αποτελούν και μια ξεχωριστή περίπτωση, που χρήζει ειδικής μεταχείρισης. Γενικώς, οι φωτομετρικές μελέτες, όπως και η επιλογή των τύπων και των θέσεων των φωτιστικών, θα πρέπει να τυγχάνουν μεγάλης επιμέλειας από μέρους των υπευθύνων κάθε μουσείου και να ανατίθενται σε εξειδικευμένους και έμπειρους επιστήμονες.

Ο φωτισμός παίζει τεράστιο ρόλο και στην ανάδειξη, αλλά και στη διατήρηση ενός μουσειακού αντικειμένου.